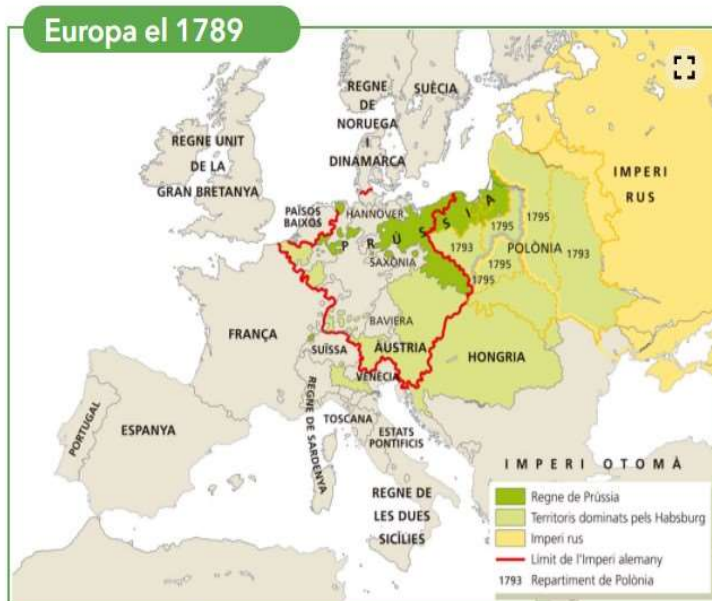


1. L'Antic Règim. Política i societat

Unitat 1

El terme *Antic Règim* va ser encunyat com una expressió despectiva pels revolucionaris francesos i identifica un període amb unes característiques polítiques, econòmiques i socials que hi havia a Europa des del segle XVI:



- un sistema polític sustentat en la monarquia absoluta,
- una economia predominantment agrària,
- una societat força jerarquizada dividida en estaments.

1.1. La política al segle XVIII

Des del punt de vista polític, es mantenia la **monarquia absoluta**: el rei, que ho era per desig diví, imposava la seva autoritat sobre els habitants del regne, que eren considerats els seus súbdits. El monarca, que tenia el suport de la noblesa i de l'Església, acumulava tots els poders polítics: governava personalment, nomenava els càrrecs polítics, era la màxima autoritat judicial i militar, podia canviar les lleis i establir els impostos i els recaptava.

1.2. Una societat estamental

La societat estava dividida en **estaments**, grups socials legalment desiguals. El principal criteri de diferenciació social eren els privilegis econòmics i polítics:

◆ Estaments privilegiats:

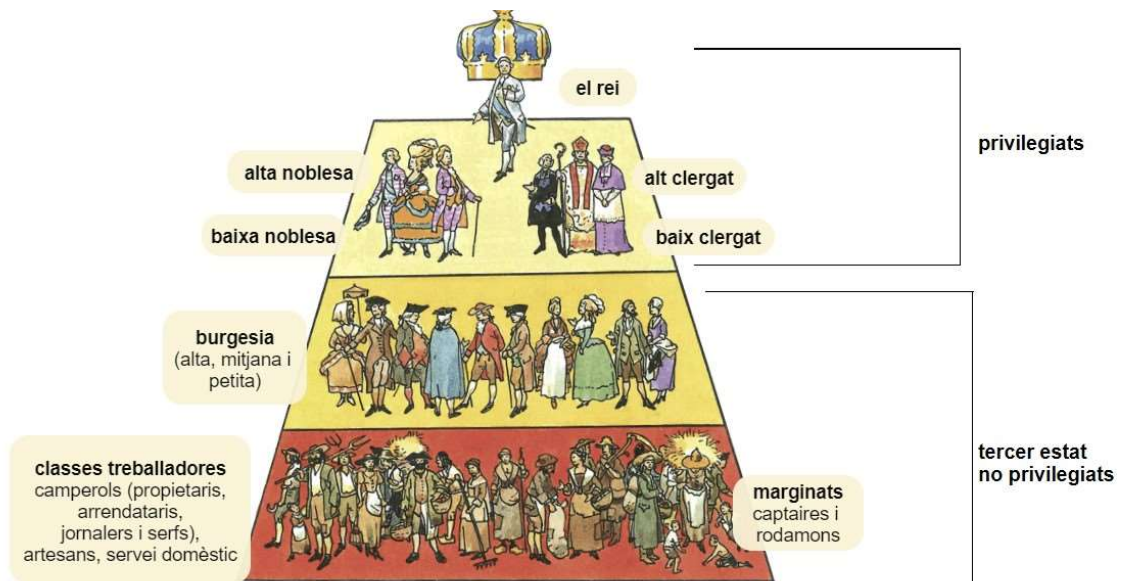
- La **noblesa** es dividia entre alta noblesa i baixa noblesa. No pagava impostos, monopolitzava els càrrecs polítics i militars, tenia la propietat de grans extensions de terra i vivia de les rendes que generaven; disposava, a més, de la senyoria jurisdiccional sobre la terra.
- L'**estament eclesiàstic** era l'únic en què la condició dels seus membres no era determinada pel naixement. La divisió estamental, però, hi era present, ja que els càrrecs més importants (bisbes i abats) eren exercits per persones procedents de la noblesa, mentre que el baix clergat (sacerdots, monjos i frares) era d'origen humil.

◆ L'**estament no privilegiat**, el **tercer estat**, era força heterogeni. A les ciutats, la **burguesia**, integrada per comerciants i financers, s'havia enriquit considerablement, tot i que continuava sense privilegis i marginada de la política. Les **classes populars** encara formaven un grup més divers:



Gravat satíric francès que critica la societat de l'Antic Règim. El tercer estat, representat per un camperol, ha de pagar tots els impostos, mentre carrega a les espatlles uns ufansos eclesiàstic i

- Els **menestrals** o artesans, que tenien un ofici i disposaven d'un negoci propi; eren assistits per altres artesans, que podien ser oficials o aprenents.
- Els **servents**, que treballaven per a les classes riques.
- Els **treballadors de les manufactures**; aquestes fàbriques eren grans instal·lacions situades generalment a les ciutats.
- Els **camperols**, la majoria de la població, que estaven sotmesos a l'autoritat d'un senyor, noble o eclesiàstic. Una minoria de camperols eren propietaris, però la majoria eren arrendataris de terres del senyor, a qui pagaven un nombre molt elevat d'impostos. En algunes regions europees hi havia una gran quantitat de jornalers sense terres.



Piràmide de les classes socials durant l'Antic Règim.

2. L'Antic Règim. Demografia i economia

Uni

2.1. L'estancament de la població

La demografia de l'època preindustrial es caracteritzava per una natalitat i una mortalitat – especialment la infantil– molt elevades, que permetien un creixement moderat de la població. Aquest creixement, però, es neutralitzava amb les mortalitats catastròfiques, que periòdicament provocaven una disminució brusca de la població. Aquestes mortalitats es devien a:

- la manca d'aliments, relacionada amb les pobres collites;
- les epidèmies, que afectaven especialment una població mal alimentada;
- les guerres, que devastaven les collites.

Al segle XVIII van anar desapareixent les mortalitats catastròfiques i, malgrat que es va mantenir una alta mortalitat ordinària, la població va iniciar un procés de creixement continuat causat per una alimentació millor, fet relacionat amb la introducció de més variació en els conreus i l'augment de la producció.

2.2. El camp: l'agricultura i el règim senyorial

La societat de l'Antic Règim era fonamentalment agrària: més del 80% de la població europea vivia al camp. L'agricultura era la base de l'economia i es caracteritzava per:

- La **baixa productivitat**, causada per l'endarreriment tecnològic: les eines estaven poc evolucionades, les fonts d'energia bàsiques eren la humana i l'animal, hi havia pocs adobs i es practicava el guaret.
- La **pràctica d'una agricultura de subsistència**, que generava pocs excedents i impedia una comercialització àmplia dels productes agraris.

La major part de la terra estava en mans de la noblesa i de l'Església, que es beneficiaven del gran nombre d'impostos que pagaven els camperols que la treballaven. A més, els camperols estaven sotmesos a l'autoritat jurisdiccional dels seus senyors.



Gravat francès dels temps de la Revolució, que descriu la dura vida del camperol.

2.3. La ciutat: comerç i activitats preindustrials

La majoria de la població consumia poc i adquiria productes agraris i artesans en el mercat local o comarcal. Només una minoria adinerada que residia a les ciutats consumia productes procedents del gran comerç colonial, que arribava per via marítima. En aquesta època es van desenvolupar tres tipus d'activitats de producció preindustrial:



Gravat de la sèrie «Indústria i lleure», de Hogarth. Mostra un taller de teixits familiar (sistema domèstic).

- **Sistema domiciliari o *putting out system***: en èpoques de poca feina al camp, les famílies camperoles elaboraven filats i teixits de poca qualitat, que els comerciants de les ciutats els compraven a tant la peça. Aquests empresaris els proporcionaven les matèries primeres i les eines.

- **Tallers artesans**: estaven instal·lats a les ciutats i s'agrupaven en gremis, associacions que reglamentaven tots els aspectes de la producció, impedièn la competència i dificultaven la introducció d'innovacions.

- **Manufactures**: eren grans instal·lacions que depenien de l'Estat; s'hi emprava molta mà d'obra assalariada i encara es basaven en el treball manual. Generalment estaven dedicades a la producció de manufactures de luxe, com ara tapissos, ceràmica i porcellana, però també s'hi feien productes com armes, pólvora o tabac.

Rutes del comerç marítim durant el segle XVIII



3.1. La Il·lustració

Durant el segle XVIII es va difondre per tot Europa un nou corrent de pensament, la Il·lustració, que posava en qüestió l'Antic Règim i que es caracteritzava per una visió del món racionalista i crítica. Les idees fonamentals de la **Il·lustració** abastaven diferents àrees del pensament polític, econòmic i social. Les més destacades són:

- El **predomini de la raó**, fonamentat en la influència de les idees de l'antiga Grècia i de l'humanisme renaixentista, com a mitjà per lluitar contra la ignorància, la superstició i el fanatisme.
- La defensa de l'**antropocentrisme**, que destaca la importància de l'individu.
- L'educació com a mitjà per estendre i difondre la raó.
- La **recerca de la felicitat** col·lectiva i individual per mitjà del progrés material i de la separació de poders, que garanteix la llibertat i la igualtat davant la llei.
- La tolerància religiosa i la creença en la moral laica.
- L'interès pel saber (filosofia), per tal d'impulsar l'estudi de les humanitats i de les ciències experimentals i exactes.

L'Enciclopèdia

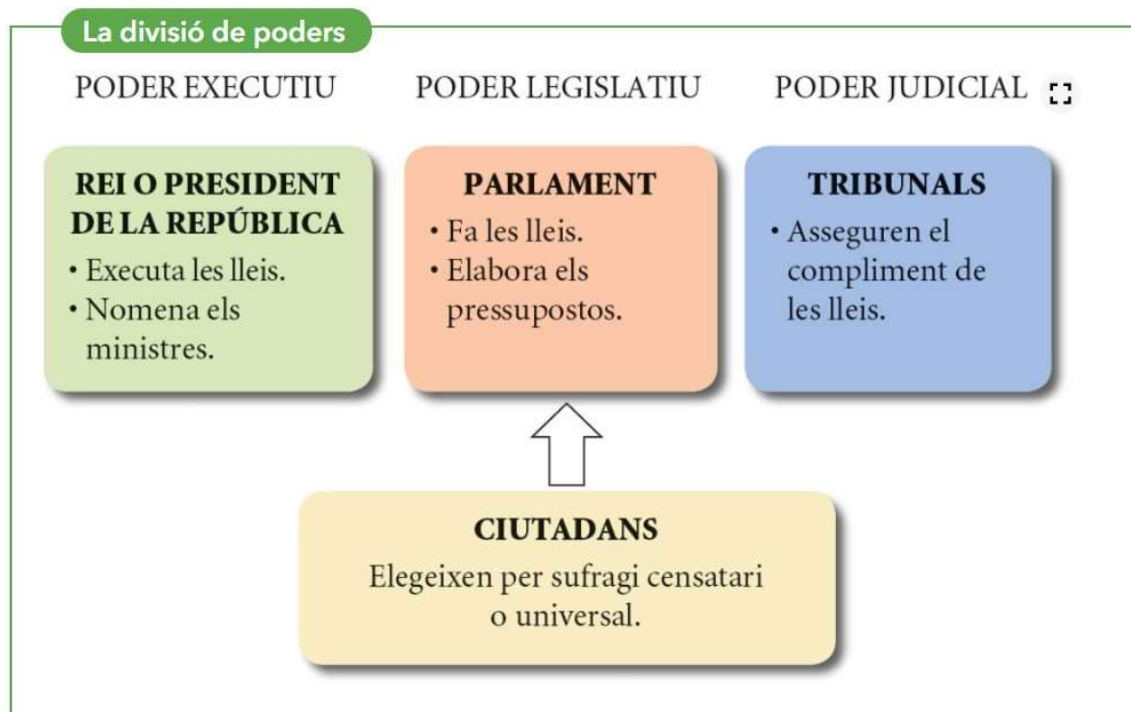
Les idees bàsiques de la Il·lustració es van recollir a l'*Enciclopèdia o Diccionari raonat de les ciències, de les arts i dels oficis*, obra dirigida pels filòsofs francesos D'Alembert i Diderot i en la qual van intervenir més de 130 col·laboradors. Iniciada el 1751, els 17 volums de text es van acabar de publicar el 1765, i els 11 volums de gravats, el 1772. Els articles tracten dels temes essencials de la filosofia il·lustrada i compendien tot el coneixement científic, tècnic i històric de l'època. L'obra, que sintetitza l'esperit escèptic, racional i científic de la Il·lustració, reflecteix una profunda actitud crítica respecte de la societat i les institucions que hi havia, i mostra una actitud favorable al progrés social.



3.2. El liberalisme polític i econòmic

Les idees il·lustrades, aplicades a la política, van donar lloc al **liberalisme polític**. L'anglès **John Locke** (1632-1704) va afirmar que totes les persones tenien uns **drets naturals**, com ara la vida, la llibertat i la propietat, i que l'Estat havia de garantir el compliment d'aquests drets. Per tal d'aconseguir-ho, va formular la teoria de la separació de poders. Més endavant, en la **França** de la segona meitat del segle XVIII, **Montesquieu** (1689-1755) va aprofundir en les idees de Locke.

Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) propugnava la igualtat entre tots els éssers humans. L'Estat havia d'impulsar un **contracte social**, un gran acord en què participessin, des de la **llibertat** i la **igualtat**, tots els habitants d'un país, anomenats ara *ciutadans*. El mateix Estat seria l'encarregat de fer complir aquest contracte. A més, Rousseau va formular el principi de la **sobirania nacional**, segons el qual la voluntat dels ciutadans s'hauria d'expressar per mitjà del **sufragi** (votació). Tots els principis fonamentals (drets individuals, divisió de poders, sobirania nacional, dret al sufragi...) haurien de ser recollits en una constitució.



D'altra banda, **Voltaire** (1694-1778) es va mostrar molt crític amb el fanatisme religiós i la intolerància. La seva fe en la raó i el progrés el van impulsar a difondre l'obra de Newton per Europa.

El **liberalisme econòmic** va néixer a la Gran Bretanya sota el guiatge d'**Adam Smith** (1723-1790). Smith s'oposava al mercantilisme i defensava la iniciativa particular, la propietat privada i la llibertat de comerç com a impuls fonamental per a l'economia.